

X. ISTE'MOL BOZORI

Statistik ma'lumotlar jamiyatda sodir bo'layotgan ijtimoiy-iqtisodiy hodisa va jarayonlarni tavsiflash va boshqarishning eng muhim vositasidir. Hozirda yuqori sifatli statistik ma'lumotlardan foydalanmasdan davlat siyosatida to'g'ri boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonsiz. Shular qatorida savdo statistika ko'rsatkichlarini shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Jumladan, ulgurji va chakana savdo hamda umumiy ovqatlanish korxonalari savdo aylanmasi statistikasi ko'rsatkichi shular jumlasidan.

2023- yil 1- oktabr holatiga chakana savdo sohasida faoliyat ko'rsatayotgan tijorat korxonalari soni **6 134** tani tashkil etib, 2022- yil 1- oktabrga nisbatan **633** taga ko'paygan (o'sish sur'ati **111,5** %). Shundan, faoliyat ko'rsatayotgan yirik korxonalar soni **85** tani, kichik korxona va mikrofirmalar soni **6 049** tani tashkil qildi.

Shu jumladan, savdo sohasida yuridik shaxs tashkil etmasdan faoliyat olib borayotgan YATTLar va uyushmagan savdo (jismoniy shaxslar)ning kuzatuvlar asosida yig'ilgan ma'lumotlar, chakana savdo ko'rsatkichlariga kiritilgan.

Chakana savdo tovar aylanmasi tarkibi (2023- yilning yanvar–sentabr holatiga)

Yirik korxonalar

- O'sish sur'ati 89,9
- Ulushi 6,1

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlari

- O'sish sur'ati 104,8
- Ulushi 93,9

Uyushmagan savdo (dexqon va chorva bozorlari)

- O'sish sur'ati 101,8
- Ulushi 19,7

Yuqorida qayd etilgan tadbirkorlik subyektlari faoliyati natijasida, 2023-yilning yanvar-sentabr oylarida viloyatning chakana savdo tovar aylanmasi **8 187,6** mlrd. so'mni tashkil etib, 2022- yilning yanvar-sentabr oylariga nisbatan **103,7** % ga yetdi.

Jumladan, yirik korxonalarning tovar aylanmasi 498,1 mlrd. so'mni o'sish sur'ati 89,9 %), kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining tovar aylanmasi 7689,5 mlrd. so'mni (o'sish sur'ati 104,8 %), shundan, uyushmagan savdo tovar aylanmasi 1609,1 mlrd. so'mni o'sish sur'ati 101,8 %) tashkil etdi.

Chakana savdo aylanmasida yirik korxonalar, kichik biznes vaxususiy tadbirkorlik subyektlarining hajmi va o'sish sur'atlari

Chakana savdo aylanmasi – savdo sohasida yakuniy iste'mol uchun aholiga tovarlarni donalab yoki ko'p bo'lmagan miqdorlarda naqd pulga (bank kartalari orqali) sotishni nazarda tutuvchi faoliyat.

Shahar va tumanlar nomi	Jami (mlrd so'm)	2022- yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, % da	Yirik korxonalar (mlrd so'm)	2022- yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, % da	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, (mlrd so'm)	2022- yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, % da
Xorazm viloyati	8187,6	103,7	498,1	89,9	7689,5	104,8
Urganch sh.	2217,4	103,1	326,2	90,2	1891,1	105,7
Xiva sh.	391,7	112,8	17,9	85,4	373,9	114,5
Bog'ot	506,1	102,0	10,8	249,5	495,4	100,7
Gurlan	658,3	104,4	3,9	79,0	654,4	104,6
Qo'shko'pir	411,7	100,2	3,0	17,4	408,8	103,7
Urganch	980,4	102,7	26,2	87,3	954,2	103,2
Hazorasp	860,4	101,8	41,0	85,9	819,3	102,7
Tuproqqal'a	195,9	108,1	0,2	92,0	195,7	108,1
Xonqa	519,0	101,8	16,0	47,6	503,0	105,7
Xiva	276,1	109,2	21,8	615,8	254,3	102,0
Shovot	578,2	102,2	20,4	123,0	557,8	101,6
Yangiariq	358,9	110,1	1,9	63,8	357,0	110,5
Yangibozor	233,5	106,7	8,9	84,8	224,6	107,8

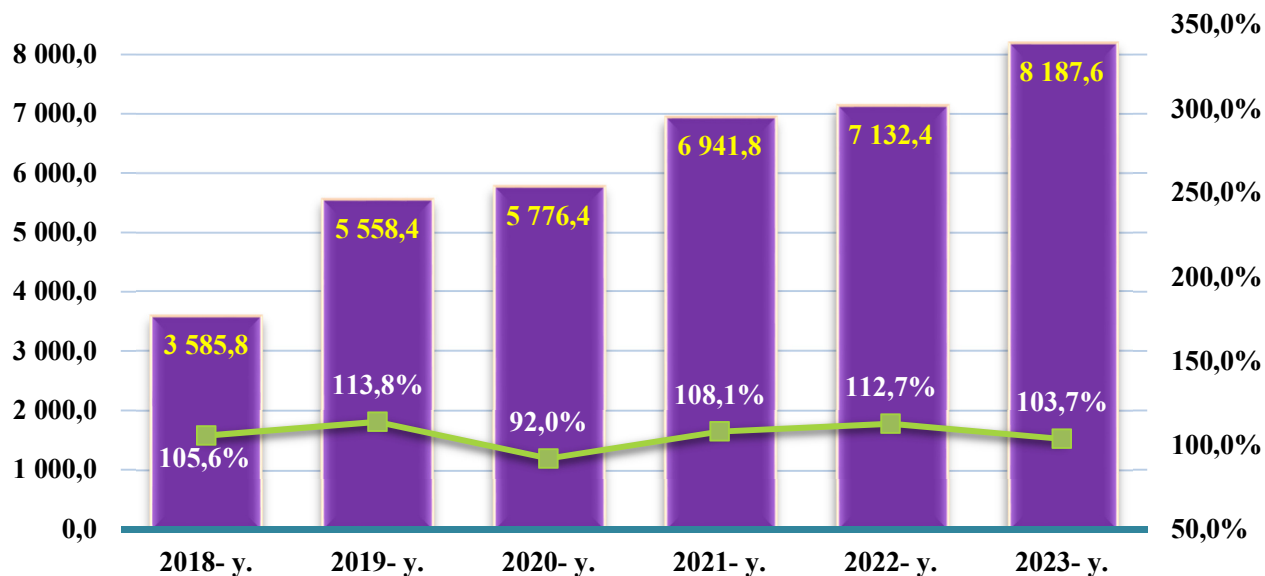
2023- yilning yanvar-sentabr oylarida chakana savdo tovar aylanmasining eng yuqori o'sish sur'atlari Xiva shahri (**112,8 %**), Yangiariq tumani (**110,1 %**), Xiva tumani (**109,2 %**) va Tuproqqal'a tumani (**108,1 %**) qayd etildi.

Yillar kesimida chakana savdo tovar aylanmasi hajmi

Chakana savdo tovar aylanmasi dinamikasi

(yanvar-sentabr, mlrd so'm)

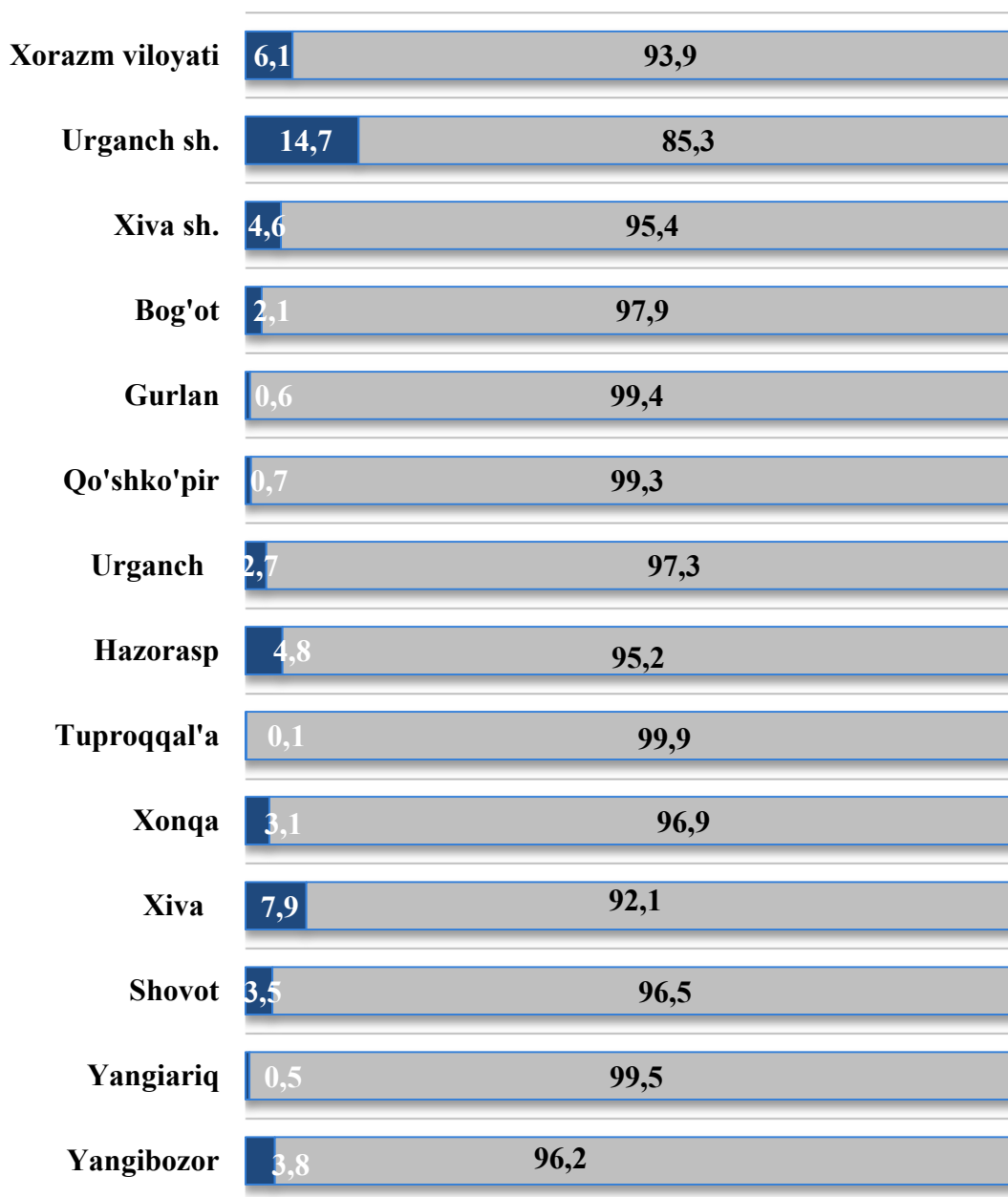
So'nggi **6 yillikda** chakana savdo tovar aylanmasining yuqori o'sish sur'ati 2019- yilda kuzatildi. Bunda chakana savdo tovar aylanmasi 2018- yilning mos davriga nisbatan **113,8 %** ni yoki **5 558,4** mlrd. so'mni tashkil qildi.

Chakana savdo tovar aylanmasi o'sish sur'ati oylar kesimida

(foizda) (2023- yil yanvar-sentabr oylari)

Chakana savdo aylanmasida yirik korxonalar, kichik biznes va xususiy tadbirkorlar subyektlarining hududlar kesimida ulushi, (foizda)

■ **Yirik korxonalar** ■ **Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik**

Tahliliy natijalarga ko'ra, chakana savdo tovar aylanmasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining ulushi bo'yicha Tuproqqal'a (99,9 %), Yangiariq (99,5 %), Gurlan (99,4 %) tumanlari mos ravishda yetakchilik qilmoqda. Chakana savdo tovar aylanmasi tarkibida yirik korxonalarning ulushi 6,1 % ni tashkil etib, eng katta ulush Urganch shahri (14,7 %), Xiva tumani (7,9 %), Hazorasp tumani (4,8 %) hamda Xiva shahrida (4,6 %) kuzatildi.

**Aholi jon boshiga nisbatan chakana savdo tovar aylanmasi
hajmi va o'sish sur'atlari**

Shahar va tumanlar nomi	Hajmi, ming so'm	O'sish sur'ati, foizda
Xorazm viloyati	4 154,3	101,9
Urganch sh.	14 665,1	100,8
Xiva sh.	4 013,7	110,7
Bog'ot	2 912,2	100,1
Gurlan	4 236,1	102,6
Qo'shko'pir	2 287,4	98,4
Urganch	4 650,8	100,7
Hazorasp	4 228,0	100,0
Tuproqqal'a	3 354,4	105,7
Xonqa	2 646,4	100,1
Xiva	1 806,7	107,5
Shovot	3 244,9	100,5
Yangiariq	2 949,2	108,1
Yangibozor	2 555,0	105,0

2023- yilning yanvar-sentabr holatiga o'rtacha aholi jon boshiga chakana savdo tovar aylanmasi **4 154,3** ming so'mni (2022- yilning yanvar-sentabr oylariga nisbatan **101,9** %) tashkil etdi.

Ushbu ko'rsatkichni hududlar kesimida solishtirilganda, eng yuqori hajm Urganch shahri (14 665,1 ming so'm), Urganch (4 650,8 ming so'm) va Gurlan (4 236,1 ming so'm) tumanlari hissasiga to'g'ri keldi.

Umumiy ovqatlanish korxonalari savdo aylanmasi

2023- yil 1- oktabr holatiga umumiy ovqatlanish sohasida faoliyat yuritayotgan tijorat korxonalari soni 1 402 tani tashkil etib, 2022- yil 1– oktabr holatiga nisbatan 11 taga kamaygan va o‘sish sur‘ati 100,8 % ni tashkil etgan. Shundan, faoliyat ko‘rsatayotgan yirik korxonalar soni 1 tani, kichik korxona va mikrofirmalar soni 1 401 tani tashkil qildi

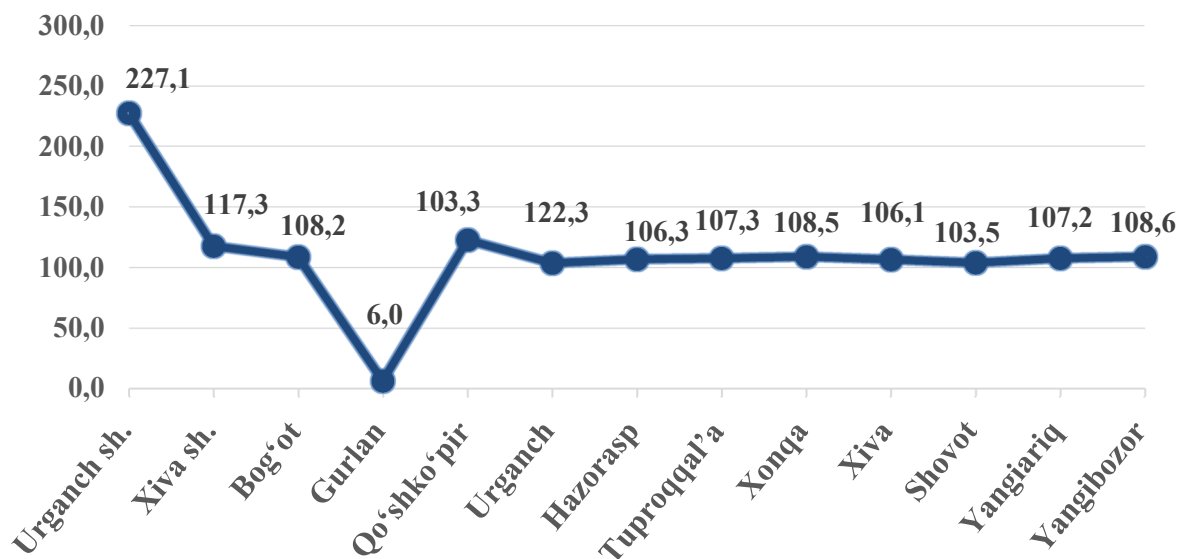
2023- yilning yanvar-sentabr oylarida chakana tovar aylanmasi tarkibida ovqatlanish korxonalari savdo aylanmasining ulushi **2,9 %** ni tashkil etib, **239,5** mlrd. so‘mga yetdi va 2022- yilning mos davriga nisbatan **8,1 %** ga ko‘paydi. Bunda savdo aylanmasining **96,6 %** ulushi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari hissasiga to‘g‘ri keldi.

Shahar va tumanlar nomi	Jami mlrd so‘m	2022- yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda	Yirik korxonalar mlrd so‘m	2022- yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda	Kichik biznes va mikrofirmalar, mlrd so‘m	2022- yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda
Xorazm viloyati	239,5	108,1	8,2	119,1	231,3	107,7
Urganch sh.	115,3	109,3	8,2	119,1	107,1	108,6
Xiva sh.	13,1	117,2	-	-	13,1	117,2
Bog‘ot	7,6	104,9	-	-	7,6	104,9
Gurlan	6,0	105,9	-	-	6,0	105,9
Qo‘shko‘pir	3,2	107,4	-	-	3,2	107,4
Urganch	41,4	106,6	-	-	41,4	106,6
Hazorasp	10,9	107,4	-	-	10,9	107,4
Tuproqqal’a	5,5	107,7	-	-	5,5	107,7
Xonqa	5,0	107,1	-	-	5,0	107,1
Xiva	5,9	105,9	-	-	5,9	105,9
Shovot	14,5	101,1	-	-	14,5	101,1
Yangiariq	3,6	106,6	-	-	3,6	106,6
Yangibozor	7,5	106,8	-	-	7,5	106,8

Avtotransport vositalari va ularning ehtiyot qismlari ulgurji va chakana savdo aylanmasi

2023- yil 1- oktabr holatiga avtotransport vositalari va ularning ehtiyot qismlari ulgurji va chakana savdo aylanmasi (IFUT-2 45- bo'lim 45.2 va 45.40.3 kodlaridan tashqari – motorli transport vositalari va mototsikllarni ta'mirlash va texnik xizmat ko'rsatish) **4 518,7** mlrd. so'mni tashkil etdi va o'tgan yilning mos davriga nisbatan **2,0** barobarga ko'paydi. Shuningdek, yirik korxonalar savdo hajmi **2 244,7** mlrd. so'm (o'sish sur'ati- **175,7** %), kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari savdo hajmi – **2 274,0** mlrd. so'mni (o'sish sur'ati – **2,4 m.**) tashkil qildi.

Avtotransport vositalari va ularning ehtiyot qismlari ulgurji va chakana savdo aylanmasi o'ish sur'ati, foizda

**Avtotransport vositalari va ularning ehtiyot qismlari
ulgurji va chakana savdo aylanmasi**

Shahar va tumanlar nomi	Hajm, mlrd so‘m	Ulushi, foizda
Xorazm viloyati	4 518,7	100,0
Urganch sh.	4 263,9	94,4
Xiva sh.	19,2	0,4
Bog‘ot	31,5	0,7
Gurlan	6,8	0,2
Qo‘shko‘pir	8,9	0,2
Urganch	29,7	0,7
Hazorasp	68,8	1,5
Tuproqqal’a	12,0	0,3
Xonqa	53,8	1,2
Xiva	3,2	0,1
Shovot	5,0	0,1
Yangiariq	12,7	0,3
Yangibozor	3,0	0,1

Ushbu ko‘rsatkichni hududlar kesimida solishtirilganda, eng yuqori hajm Urganch shahri (4 263,9 mlrd. so‘m), Hazorasp (68,8 mlrd. so‘m) va Xonqa (53,8 mlrd. so‘m) tumanlari hissasiga to‘g‘ri kelmoqda.

**Ulgurji savdo aylanmasida yirik korxonalar,
Kichik biznes va mikrofirmalar**

Ulgurji savdo tovar aylanmasida yuqori hajmga ega yirik korxonalar Urganch tumani (**319,3 mlrd.so‘m**), Urganch shahri (**124,0 mlrd.so‘m**) va Gurlan (**89,7 mlrd.so‘m**) tumanlarida kuzatildi.

2023- yil 1- oktabr holatiga ulgurji savdo sohasida faoliyat ko‘rsatayotgan tijorat korxonalari soni **2 205** tani tashkil etib, 2022- yil 1- oktabr holatiga nisbatan **257** taga ko‘paygan, o‘shish sur‘ati **113,2 %** tashkil etgan. Shundan, faoliyat ko‘rsatayotgan yirik korxonalar soni **32** tani, kichik korxona va mikrofirmalar soni **2 173** tani tashkil qildi.

Shahar va tumanlar nomi	Jami mlrd so‘m	2022- yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda	Yirik korxonalar mlrd so‘m	2022- yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda	Kichik biznes va mikrofirmalar, mlrd so‘m	2022- yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda
Xorazm viloyati	4428,3	106,2	659,1	98,6	3769,2	107,7
Urganch sh.	2295,7	108,0	124,0	89,4	2171,7	109,3
Xiva sh.	144,9	105,9	0,0	0,0	144,9	106,3
Bog‘ot	59,7	71,7	34,3	55,0	25,4	121,6
Gurlan	211,9	95,6	89,7	81,3	122,2	109,8
Qo‘shko‘pir	54,5	107,5	0,1	6,1 m.	54,5	107,4
Urganch	790,4	118,7	319,3	156,0	471,1	102,1
Hazorasp	57,3	87,4	0,3	2,4	56,9	111,4
Tuproqqal’a	67,3	107,5	0,1	2,2 m.	67,2	107,4
Xonqa	166,5	78,2	40,5	41,3	126,0	109,6
Xiva	285,8	109,6	16,2	1430,8 m.	269,6	103,4
Shovot	75,3	107,1	0,1	4,4 m.	75,1	107,0
Yangiariq	160,9	102,0	32,9	87,2	128,1	106,6
Yangibozor	58,1	107,4	1,6	110,9	56,5	107,3

Statistik ko'rsatkichlarga izohlar

Chakana savdo - savdo sohasida yakuniy iste'mol uchun aholiga tovarlarni donalab yoki ko'p bo'lmagan miqdorlarda naqd pulga sotishni nazarda tutuvchi faoliyat, ya'ni tovarlarni foydalanish sohasidan shaxsiy yoki umumiy iste'mol sohasiga o'tgan vaqtdagi harakatining yakuniy bosqichini ifodalaydi.

Chakana tovar aylanmasi - tovarlarni sotish tarmoqlaridan qat'i nazar, aholiga iste'mol tovarlarini naqd hisob-kitob asosida yoki plastik kartochkalari, kredit kartochkalari, banklarning hisob heklari orqali (bu ham naqd hisob-kitob asosida sotish kabi hisobga olinadi) sotilgan qiymati.

Umumiy ovqatlanish - yuridik shaxslar tomonidan pazandachilik mahsulotlarini tayyorlashga, sotishga va iste'molini tashkil qilishga ixtisoslashtirilgan faoliyatni amalga oshirish.

Umumovqatlanish aylanmasi - joyida aholiga iste'mol uchun, shuningdek, turli kontingentdagi aholini ovqatlanishini tashkil qilish uchun tashkilot va yakka tadbirkorlarga o'zi ishlab chiqargan kulinariya mahsulotlarini (taom, kulinariya mahsulotlari va yarimfabrikatlar), shuningdek, kulinariya ishlovisiz sotib olingan tovarlarni (unli, qandolatli va non mahsulotlari) sotishdan tushgan tushumni ifodalaydi.

Tovar zaxiralari - chakana savdo korxonalari balansida turgan va kelgusida sotish uchun mo'ljallangan tovarlar qoldig'i.

Tovar aylanmasining tovar tuzilmasi - umumiy savdoda nisbiy ko'rsatkich - jamiga nisbatan foiz hisobidagi solishtirma og'irlik (ulush) yordamida aks etadigan, umumiy tovar aylanmasi hajmidagi alohida tovar va tovar guruhlari o'rtasidagi nisbat, ya'ni tovar aylanmasi tarkibi.

Ulgurji savdo - tijorat maqsadlarida yoki o'zining ishlab chiqarish-xo'jalik ehtiyojlariga foydalanish uchun, xarid qilingan tovarlarni naqd pulsiz hisob-kitoblar shakli bo'yicha sotish.

Iste'mol tovarlari - yakuniy iste'molga (oilaviy yoki shaxsiy) qaratilgan, bevosita inson ehtiyojini qondiradigan tovarlar va xizmatlar.

Texnik-ishlab chiqarishga mo'ljallangan mahsulotlar - ishlab chiqarish iste'moli uchun mo'ljallangan mahsulot: xom ashyo, materiallar, yoqilg'i, butlovchi instrumentlar, mashinalar, ehtiyot qismlar, yarimfabrikatlar va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Ulgurji savdo tovar aylanmasi - tuzilgan shartnomalar bo'yicha tijorat maqsadlarida (kelajakda qayta ishlash yoki sotish) yoki o'zining ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun naqd pulsiz hisob-kitob shaklida tovarlar sotishdan tushumni ifodalaydi.

Tovar zaxiralari - tovar muomalasi doirasida bo'lgan tovarlar yoki ulgurji korxonalar balansida turgan va kelgusida sotishga mo'ljallangan tovarlar qoldig'i.

Tovar aylanmasining tovar tuzilishi - tovar aylanmasi tarkibi, umumiy savdoda nisbiy ko'rsatkich - jamiga nisbatan foiz hisobidagi solishtirma og'irlik (ulush) yordamida aks etadigan, umumiy tovar aylanmasi hajmidagi alohida tovar va tovar guruhlari o'rtasidagi nisbat.